

Petryshyn N.Y., Bala O.I. The technologies of strategic planning in the management system of machine-building enterprises

The categorical mechanism of strategic planning technologies main definitions is specified; the classification of strategic planning technologies is developed; the main factors which determine their choice are grounded; the list of the main principles of strategic planning technologies formation and realization is formed; the peculiarities of research of existent strategic planning technologies on enterprises are considered; the unified sequence of strategic planning technologies stages is proposed; the criteria of strategies efficiency accessibility evaluation are formed.

Keywords: strategic planning, technology, strategy, machine-building enterprise.

УДК [351:368] (477)

Доц. В.Й. Плиса, канд. екон. наук;

доц. З.П. Плиса, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Розглянуто модель державного регулювання страхового ринку в Україні. З'ясовано зміст, форми та особливості державного регулювання страхового ринку України в умовах глобалізації світової фінансової системи. Доведено, що забезпечити становлення страхового ринку, уникнувши хаосу та стихійних руйнівних процесів, що відкидають економіку країни далеко назад, може тільки держава. Розглянуто етапи формування міждержавної моделі регулювання у сфері страхування в країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: державне регулювання, страхування, страховий ринок.

Сучасна роль держави в розвитку соціально-економічних процесів формувалася історично. На окремих історичних етапах у різних країнах вплив держави визначався певними політико-економічними та соціальними умовами і чинниками, серед яких виділяють: "якість апарату державного управління; менталітет населення; ступінь відкритості економіки; рівень економічного та технічного розвитку" [1]. З одного боку, держава перехідного періоду повинна зберегти за собою і виконувати певні соціальні функції, а з іншого – "має задовольнятися виключно регулюванням тих функцій, які не можуть виконувати суб'єкти ринку" [2].

Зазвичай, економічну роль держави розглядають з двох позицій. З одного боку, вона повинна сформувати систему правил і законів, що зумовлюють дисципліноване використання економічних ресурсів з метою вирішення проблем забезпечення умов ефективного функціонування ринкового механізму. З іншого боку, уряд повинен вирішувати глобальні питання, такі як стимулювання економічного зростання, забезпечення стабільності та керування структурою національного продукту.

Проблеми формування моделей державного регулювання національної економіки розглядали у своїх працях Л. Абалкін, Н. Блага, В. Геєць, Дж. Гікс, Б. Данилишин, Дж. Кейнс, Б. Кульчицький, В. Марцин, А. Маршал, І. Михасюк, Дж. С. Міль, М. Туган-Барановський, В. Федоренко, Л. Швайка, М. Янків та ін.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад й окремих аспектів державного регулювання страхової діяльності зробили такі вчені, як В. Ба-

зилевич, О. Барановський, В. Берг, А. Вагнер, Н. Внукова, К. Воблий, Дж. Глаубер, М. Жилкіна, М. Клапків, С. Маккі, А. Манес, М. Міранда, М. Мних, П. Мюллер, В. Нордхаус, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, К. Пфайффер, В. Райхер, Л. Рейтман, М. Ротшильд, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, К. Турбіна, Т. Федорова, М. Фурман, У. Хаасен, Р. Холлі, В. Шахов, С. Юрій, С. Янова та низка інших.

Головним аргументом на користь державного регулювання страхового ринку в розвинених країнах є необхідність оперативного вирішення проблем, передусім у випадках, коли діяльність учасників цього ринку не забезпечує формування належного та ефективного механізму захисту від ризиків. Розумне поєднання ринкових і державних регуляторів дає змогу реалізувати цілі розвитку страхового ринку України, недостатній розвиток якого гальмує інвестиційні процеси, стримує структурну перебудову вітчизняної економіки, що унеможлиблює підвищення її конкурентоспроможності.

Особливості моделей страхового регулювання, що використовуються у різних країнах, виникли не одразу, а внаслідок тривалої еволюції, в багатьох випадках протягом кількох сторіч. Спочатку ці моделі формували як засіб контролю за платоспроможністю страховиків та запобігання випадків невиконання ними своїх зобов'язань. Основними засобами досягнення цілей були обмежувальні та контрольні заходи. Обмежувально-контрольна модель сьогодні реформується у напрямку "розумної лібералізації", яка допоможе, з одного боку, знизити вартість страхових послуг завдяки підвищенню гнучкості страховиків, а з іншого, залишити у руках державних органів оптимальну кількість інструментів для недопущення ринкових провалів.

Сьогодні неправомірно ототожнюють поняття "державне регулювання страхового ринку", "державне регулювання страхової діяльності", "державне регулювання страхових організацій" і "державний страховий нагляд". Перше з них найширше, оскільки воно стосується всього страхового ринку як єдиної системи, всіх його суб'єктів і процесів взаємодії між ними. Друге – поняття вужче, стосується тільки тих процесів у діяльності суб'єктів страхового ринку, які безпосередньо пов'язані з проведенням страхових операцій. "Регулювання страхових організацій" стосується, з одного боку, тільки страховиків, що здійснюють свою діяльність на підставі ліцензії, але, з іншого боку, не тільки страхових операцій, що проводяться ними, але й інвестиційної діяльності, діяльності як емітента власних цінних паперів тощо. "Державний страховий нагляд" охоплює регулювання і контроль діяльності суб'єктів страхового ринку, здійснюють його виключно органи страхового нагляду (на практиці і регулювання, і контроль страхування частково здійснюють без його участі – податкові органи, НБУ тощо). Крім того, в це поняття не входить застосування економічних регуляторів (наприклад, податкових).

Специфіка страхового ринку впливає на зміст і форми його державного регулювання. Суть державного регулювання страхового ринку визначимо як систему економічних й адміністративно-правових відносин, які виникають між учасниками страхового ринку та державою у процесі цілеспрямованого державного впливу на страховий ринок.

Зміст державного регулювання страхового ринку становить система методів, форм й інструментів регулювання, за допомогою яких державні ор-

гани впливають на всі грані функціонування страхового ринку. Зміст державного регулювання змінюється з часом, залежить від типу державного устрою, обраної моделі економічної політики тощо.

Держава виступає у цих відносинах в особі різних законодавчих і виконавчих органів влади, серед яких чільне місце належить органу нагляду за страховою діяльністю. Цілеспрямована регулятивна дія держави на діяльність страхових організацій і страхових посередників, страхувальників (фактичних і потенційних), а також інших суб'єктів страхового ринку здійснюється прямими (адміністративними) і непрямими (економічними) методами. Таким чином, державне регулювання страхового ринку – це система економічних і адміністративно-правових відносин, що виникають між його суб'єктами та державою внаслідок цілеспрямованої дії держави на страховий ринок за допомогою адміністративно-правових й економічних регуляторів.

Регулювання у страхуванні, як і в економіці загалом, може бути й не державним, оскільки діють інститути саморегулювання.

Необхідність державного регулювання, спричинена наявністю таких "провалів ринку" в страхуванні, як: "неприйняття на страхування ризиків, захист яких суспільно необхідний, але комерційно не вигідний; пріоритет інтересів страховика, а не страхувальника; недостатній розвиток елементів інфраструктури, в послугах якої зацікавлені не окремі страховики, а ринок загалом; некерована тарифна політика страхових компаній; монополізм (що досягає ще більших масштабів порівняно з товарними ринками, оскільки в страхуванні сильна тяга до концентрації і централізації капіталу, в т.ч. до його зрощення з фінансово-банківськими структурами); некерований рух інвестиційних потоків (виключно на користь страховика, а не його клієнтів і держави) і ін" [3].

Держава, визначаючи підходи до регулювання страхового ринку, повинна знайти "оптимальний баланс між свободою ринкових відносин і захистом інтересів страхувальників і застрахованих осіб"[4]. Чим ліберальнішою стає система державного регулювання, тим вагомішими є впливи юридичних та організаційних механізмів, спроможних забезпечити стабільність страхового ринку.

Регулятивна функція держави в галузі страхування може проявлятися у різних формах: прийняття законодавчих актів, що регламентують страхування; встановлення видів обов'язкового страхування; проведення податкової політики; встановлення пільг страховим організаціям для стимулювання їх діяльності; створення особливого правового механізму, який забезпечує нагляд за функціонуванням страхових організацій.

До системи заходів державного регулювання входять: реєстрація страхових організацій; ліцензування діяльності страхових організацій; нагляд за діяльністю страховиків та їх об'єднань. Важливе місце в системі регулювання страхового ринку будь-якої країни займають органи страхового нагляду, які мають статус державного органу виконавчої влади.

Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні здійснюють з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефектив-

ного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків і захисту інтересів страхувальників.

В Україні страховий нагляд розвивається з 1993 р., коли було утворено Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю "Укрстрахнагляд". У 1999 р. в ході адміністративної реформи його функції були передані Міністерству фінансів України. Це відомство не приділило належної уваги страховій системі, внаслідок чого відсутні чітко визначені концептуальні основи державної політики стосовно страхування. Не вирішені питання соціально-економічних пріоритетів страхування; не визначено балансу між соціальним страхуванням і страхуванням на цивільно-правових основах; залишається невирішеним питання моделі державного регулювання страхового ринку; політика держави стосовно страхування непослідовна, окремі заходи декларуються без попереднього фінансово-економічного обґрунтування тощо.

Знаменним вважають 2003 р., коли на ринку фінансових послуг з'явився новий контрольний орган – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Його стратегічними завданнями є: розроблення та впровадження стратегії розвитку страхової справи; встановлення єдиних вимог і стандартів надання страхових послуг; гармонізація страхового законодавства з європейськими стандартами; ведення статистичної та бухгалтерської звітності відповідно до міжнародних стандартів; вирішення методологічних питань, зокрема уточнення критеріїв і процедур оцінки страхових компаній, їх пробірок і моніторингу діяльності; посилення вимог до капіталізації з метою підвищити платоспроможність страховиків; розроблення нормативних актів, що регулюють перестраховування, посередницьку діяльність на страховому ринку, механізм формування резервів.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України забезпечує проведення державної політики у сфері страхування, у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства, у визначеному порядку вносить їх на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України організовує виконання актів законодавства і систематично контролює їхню реалізацію.

Інтенсивна глобалізація світового страхового простору настійливо вимагає від національних страхових ринків адаптації до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами, який визначається процесами лібералізації системи страхового нагляду й дерегулювання страхових ринків. Сьогодні важливим завданням є оцінка причин, форм і тенденцій глобалізації страхового середовища, що допоможе оптимально сформувати стратегію інтеграції страхового ринку України у світовий страховий простір, тобто: визначення базових довгострокових цілей та орієнтирів, вибір основних дій та забезпечення необхідних ресурсів для досягнення таких цілей.

Глобальна економіка, як і національна економіка окремої країни, з одного боку, є системою, здатною до саморегулювання, а з іншого – піддається активному державному регулюванню. Якщо раніше державне регулювання

було винятково атрибутом національної економічної системи, то зараз варто говорити про виникнення міждержавного регулювання, яке здійснюють за участю міждержавних економічних організацій.

Найяскравіше і послідовно міжнародна інтеграція державного регулювання економічних процесів виявилася в країнах Європейського Союзу (ЄС). Тут сформувався, що не має аналогів в світі, механізм регулювання господарського життя, заснований на наднаціональному втручанні в соціально-економічні процеси. Оскільки економічне життя цих країн будується тепер в рамках єдиного внутрішнього ринку, для них особливо важливо, по-перше, проведення єдиної політики у сфері регулювання економічної діяльності, і по-друге, приведення до одноманітності (уніфікації) національних систем регулювання, гармонізації законодавств і ухвалення єдиних стандартів регулювання. Розглянемо етапи формування міждержавної моделі регулювання у сфері страхування в ЄС (див. табл.).

Надержавні механізми регулювання формуються не тільки в ЄС, але і у всьому світі, оскільки глобалізація страхового ринку – процес загальносвітовий. Противагою європейському центру інтеграції на сьогодні можуть бути тільки США. Системи державного регулювання страхових ринків США (як єдиного національного ринку, що складається з ринків окремих штатів) і ЄС (як єдиного європейського ринку, що складається з національних ринків окремих країн) поступово набувають дедалі більшої схожості, зокрема в сфері регулювання фінансової стійкості та платоспроможності страховиків. Крім того, самі ці регульовані страхові системи дедалі частіше інтегруються між собою, йде взаємопроникнення бізнесу, обмін страховими і перестраховальними послугами, інформаційний обмін і т.п. Останнім часом вагомим значення набуває міжнародна взаємодія на рівні органів страхового нагляду.

Отже, забезпечити становлення страхового ринку, уникнувши хаосу та стихійних руйнівних процесів, що відкидають економіку країни далеко назад, може тільки держава. Саме вона, володіючи чіткою стратегією і програмою реформування та використовуючи весь арсенал існуючих в її розпорядженні засобів, здатна у найкоротші терміни і з найменшими втратами створити умови для становлення цивілізованого страхового ринку й забезпечити формування моделі оптимального поєднання механізмів ринкового саморегулювання з широким використанням державних методів регулювання економіки за їх органічного переплетення та доповнення один одного. Водночас – немає підходів до формування методики прогнозування розвитку страхового ринку в системі державного управління національною економікою; недостатньо обґрунтована роль страхування у забезпеченні безпеки національної економічної системи; відсутня ефективна антимонопольна (конкурентна) політика та необґрунтовано механізм її реалізації на страховому ринку України.

Модель державного регулювання страхового ринку повинна забезпечити як збереження критичних параметрів страхового ринку, так і відповідність запланованих регулюючих заходів умовам збереження ключових критичних параметрів національної страхової системи. З огляду на це, сьогодні важливо перейти від вирішення тактичних задач та антикризових дій до формування стратегій розвитку на майбутнє.

Табл. Етапи формування міждержавної моделі регулювання у сфері страхування в ЄС

Етап	Період	Зміст
1 етап	1973-1987 рр.	<p>Перша Директива ЄС зі страхування 73/239/СЕЕ (24 липня 1973 р.) стосується регулювання видів страхування інших, ніж страхування життя. Згідно з цією Директивою, страхові організації країн-членів ЄС змогли укладати договори страхування за видами, іншими, ніж страхування життя у всіх інших країнах Союзу, в яких вони мають дочірні організації, філіали або відділення. Директива значно спрощувала порядок ліцензування цих організацій і філіалів. Для вітчизняних страховиків і компаній інших країн-членів Союзу зрівнювалися умови функціонування.</p> <p>5 березня 1979 р. було затверджено Директиву зі страхування життя, проте згідно з нею, режим роботи за межами своєї країни був жорсткішим, ніж зі загального страхування.</p> <p>У 1987 р. було підписано Договір (Угода) про Єдину Європу, відповідно до якого Європейський Союз почав вживати заходів щодо створення до 1992 р. єдиного європейського ринку з широкого переліку товарів (продуктів), що потрапили в сферу уніфікованого регулювання. У зв'язку з цим вступила в дію ще одна Директива, процес ухвалення якої почався ще в 1975 р. й тривав 12 років – до моменту остаточного оформлення в червні 1987 р. Директива визначила механізм проведення операцій зі загального страхування компаніями країн-членів Союзу на території будь-якої країни ЄС без отримання відповідного дозволу в місцевих органах нагляду. Тобто фактично ухвалення цієї Директиви означало взаємне визнання всіма країнами Союзу систем ліцензування страхової діяльності. Крім того, Директива містила вимогу інформувати органи страхового нагляду про діяльність дочірніх організацій і філій в країнах, що не входять до ЄС (частина з обмежень на діяльність за межами ЄС була знята).</p>
2 етап	1987-1994 рр.	<p>Процес інтеграції ринків страхування життя відбувався повільніше, ніж для інших видів страхування. У страхуванні "не життя" інтеграція йшла випереджальними темпами внаслідок того, що в ній були зацікавлені насамперед найбільші європейські страховики, що спеціалізуються на майнових та інших ризикових видах страхування, яким був необхідний доступ по прямому страхуванню на сусідні з національним ринки. Інші Директиви ЄС зі страхування торкаються конкретних питань діяльності страхової організації (стандартів обліку і звітності, інвестиційної діяльності, організації страхового аудиту і т.п.). Велика частина цієї групи директив має не примусовий, а рекомендаційний характер, і органи влади кожної країни самі визначають порядок їхнього застосування у внутрішньонаціональній системі регулювання. Крім того, кожна країна має право відкласти на певний термін введення якої-небудь норми. Проте існує загальна тенденція до уніфікації всього страхового законодавства, враховуючи регулювання приватних питань функціонування страхового ринку.</p>
3 етап	з 1994 р.	<p>Функціонування єдиного європейського страхового ринку з уніфікованим регулюванням</p> <p>У середині ЄС відкриті межі для взаємного надання страхових послуг без юридичного оформлення комерційної присутності на території даної країни (реєстрації філіалів або дочірніх організацій). Внаслідок цього посилюється зближення національних систем регулювання страхових ринків.</p>

З метою вдосконалення моделі державного регулювання страхового ринку в економічній системі України треба: сформувати низку теоретико-методологічних підходів до прогнозування розвитку страхового ринку в системі державного управління національною економікою; обґрунтувати роль страхування у забезпеченні безпеки національної економічної системи; обґрунтувати антимонопольну (конкурентну) політику та механізм її реалізації на страховому ринку України; вивчити досвід функціонування моделі наддержавного регулювання страхування в ЄС.

Література

1. **Танци В.** Роль государства в экономике: эволюция концепции // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 10. – С. 53.
2. **Економіка України:** стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України Геєця В.М. – К. : Ін-т економ. прогнозування: Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. **Жилкина М.С.** Государственное регулирование страхового рынка в Российской Федерации : автореф. дисс. на соискание учен. степени кандидата экономических наук. Специальность 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит. – М., 2000. – 20 с.
4. **Павлов Д.** Государственное регулирование страхования как фактор поддержания стабильности социальных отношений // Страховое дело. – 2007. – № 12. – С. 33.

Плыса В.И., Плыса З.П. Модель государственного регулирования страхового рынка в Украине

Рассмотрена модель государственного регулирования страхового рынка в Украине. Выяснены содержание, формы и особенности государственного регулирования страхового рынка Украины в условиях глобализации мировой финансовой системы. Доказано, что обеспечить становление страхового рынка, избежав хаоса и стихийных разрушительных процессов, откидывающих экономику страны далеко назад, может только государство. Рассмотрены этапы формирования межгосударственной модели регулирования в сфере страхования в странах Европейского Союза.

Ключевые слова: государственное регулирование, страхование, страховой рынок.

Plysa V.Yo., Plysa Z.P. The model of state regulation of insurance market in Ukraine

The model of the state regulation of insurance market in economic system of Ukraine is considered in the article. The considered contents, forms and features of the state regulation of insurance market of Ukraine in the conditions of globalization of the world financial system. The stages of forming a model of interstate insurance regulation in the European Union consider.

Keywords: State Regulation, insurance, insurance market.

УДК 65.014.1+658.15

Доц. О.М. Рудницька, канд. екон. наук;
студ. С.М. Пігаль – НУ "Львівська політехніка"

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розглянуто сутність, значення та системи забезпечення фінансового менеджменту як ефективного інструменту управління малими і середніми підприємствами. Встановлено, що запровадження інновацій у діяльність підприємств, розвиток ринкових відносин зумовлюють зміну змісту і характеру роботи працівників. Тому ефективність фінансового менеджменту загальною мірою залежить від професійного рівня фінансового менеджера.